

A MAGYAR NEMZET VITAFÓRUMA

Tanulhatunk-e gyerekekkel?

ELENKEN emlékszem még azokra az időkre, amikor feleségem — édesanyként és tanítónőként — négy kicsi fiunkkal és a tanítványaival is évenként végiglapozta, végigtanulta, végigjatszott V. Binét Agnes: *Gyurka számolni tanul* című, eredeti szellemű „segédtankönyvét”. Nagyszülői gyermekkönyvtárunkban a könyvnek már két kiadása foglal helyet, és „gyakorolni” szándékozunk belőle mind a kilenc kisunokánkkal. A szerző ugyanis olyan szülőnek írta a könyvet, akik úgy akarnak együtt tanulni a gyermekükkel, hogy az pszichológiai értelemben „együttélmény” váljék. Ezzel a könyvvel a jeles pszichológus azt sugallja, hogy a szülőnek rendszeresen, sőt néha „iskolában” is foglalkoznia kell a gyermekével. A könyvből család „számítási” beszélgetéssel ugyanis egy jobb tanórán is elhangozhatnánk.

Eppen ezért egyre növekvő értetlenséggel olvastam a *Gyermekünk* októberi számában V. Binét Agnes nyilatkozatát, amelyben kijelenti, hogy a szülőnek nem szabad direkt módon együtt tanulni-gyakorolni a gyermekével, és hosszasan ecseteli az otthoni együtt-tanulás veszélyeit, buktatóit.

Nem értek egyet vele. Elsősorban azért nem, mert *büntudat*ot ébreszt ezekben a tisztességes, gondos szülőknél, akik — ha a pedagógus nem kerí ennek az ellenkezőjét — időnként módszeresen foglalkoznak a gyermekükkel, hogy az jobban haladjon a tanulmányaiban. Mások viszont, akiknek teljesen közömbös a gyermekük iskolai munkája (is), e nyilatkozat nyomán fölmentve érezhetik magukat a hanyagságuk miatt. Korunkban, amikor nagyon sok a gyermekével nem eléggé törődő szülő, épp arra kellene ösztönözni őket, hogy csemetéjüknek ezzel a fontos tevékenységgel — a tanulással — is intenzíven foglalkozzanak. Miért volna tabu épp az együttes tanulás élménye? Általános érvényű szabályokat persze közzé kell tenni a pedagógusok számára. Ugyanis a gyermekünkkel való együtt-tanulás rendszerességét és módját befolyásolhatja az, hogy: milyen a gyerek, milyen a tanító, milyen az osztály, milyen a tanár, a tankönyv, milyen a tanuló munkája egy-egy időszakban — stb.

AZT MONDJA a szerző, hogy az együttes tanulás azért helytelen, mert abban mindig a szülőnek jut a fensőbbes szerep. De hát ez nem törvényszerű! Ha például megbeszéljük a gyermekünkkel, hogy ő lesz a kis „háztanító”, aki megtanít minket az iskolában tanultakra, máris megfordul a képlet. Másutt a nyilatkozó már-már képmutatásra serkenti a szülőket. Ne azért menjen a biológus apa a gyermekével kirándulni — mondja —, hogy szemléltesse neki a tankönyv anyagát, hanem egyszerűen menjen el vele kirándulni, és ha a gyerek véletlenül kérdez valamit, csak arra válaszoljon. Miért kell ezt a színjátékot eljátszani? Miért ne mondhatná a biológus — vagy más — apa, hogy a gyermekének, hogy gyere, nézzük meg, milyen gombok teremnek a Csücs-hegyen? A szülő-gyermek kapcsolat ugyanis sok mindent kibír — figyelmeztet helyesen Binét Agnes —, csak egyet nem: a hazugságot. Akkor hát miért nem mondhatná meg a szülő egyenesen, nyíltan a gyermekének, hogy most tanulni, gyakorolni fog vele? Bármilyen ragyogó lélektani érvekkel támassza is alá valaki azt, hogy a szülő otthon ne tanuljon, ne gyakoroljon a gyermekével, én soha nem fogom azt elfogadni, ha a szülő magatartás cserbenhagyásnak számítható. Előfordulhat, hogy a tanuló megakad, és hiába erőlködik, nem tud elmozdulni a holtpontról. Vagy pedig — a helyzetek kihatástalansága miatt — feladja

a küzdelmet. Képtelen gondolat, hogy ilyenkor se álljunk mellé, ne társuljunk be erőfeszítéseibe, ne próbáljuk őt minden erőnkkel kimozdítani a kátyúból! Ugyan miféle családi élet, miféle szülő-gyermek kapcsolat lehet az, amelyben csak az együttes szórakozások, örömei, sikerei adják az együttes élményt; a kudarcok, a sikertelenségek, az erőfeszítések, az együttes tanulási „munka” kimaradnak belőle? Nem igaz, hogy (steril?) szülői szerepünket eltorzítja, ha részt veszünk a gyermek fő munkájában, a tanulásban (is)! Epp az ronthatja meg a kapcsolatunkat, ha megreven távol tartjuk magunkat életének ettől a fontos tevékenységétől.

A GYURKA SZÁMOLNI TANUL-ban a szerző egészen mást sugall, mint amit nyilatkozatában mond. Ime, egy kurta példa a könyvből:

„Gyurka kijavította: Egy nagy alma ugyanannyi, mint egy kis alma. — Így van — mondta apa. — Gondolkozzál azon, hogy egy alma meg egy alma, az hány alma! — Tudom. Két alma. — Annyi — mondta apa. — Kettő. Holnap délután a kettőről fogunk beszélgetni.”

Ez a párbeszéd bármelyik iskolai órán elhangzhatott volna. A jó tanítók ennél „szabadabb” beszélgetéseket is kezdeményeznek egy-egy fogalom megértése végett. Ugyanis az iskolai didaktika és a szerző elképzelte otthoni szabadabb beszélgetések közt nem olyan éles a határvonal, mint sokan hiszik. Sőt: a képlet gyakran fordított.

Sem azt nem lehet szabályként kimondani, hogy módszeresen-rendszeresen soha ne tanuljunk-gyakoroljunk a gyermekünkkel, sem az ellenkezőjét. (Mindenesetre nem árt kikérni a pedagógus tanácsát.) A lényeg: a *hogyan*. De nemcsak otthon, hanem az iskolában is. Szeretném hinni, hogy a Binét Agnes említett, rossz feszültségeket keltő — mert vannak termékenyítő feszültségek is! — tanítási-gyakorlati módok lassan mind az iskolákban, mind a családokban kihálnak. (Ehhez persze jó segédanyagok kellene.) A „tanítás” azonban a szó legnemesebb értelmében, minden felnőttek kötelessége. Tudáskincsünket nem tarthatjuk rejtve a gyermekünk előtt. De mi is tanulhatunk tőle, mert olvasmit is tanulhat az iskolában, amiről mi még csak nem is hallottunk.

Egyetlen szülő se érezzen büntudatot amiatt, hogy módszeresen együtt tanul a gyermekével! Jól teszi. De valóban jól tegye! Ne teremtseen börtönlétkört a gyakorláshoz, hanem alkalmazkodjék a gyermek természetéhez.

Győri György

★

NEM HISZEM, hogy V. Binét Agnes védelemre szorult. Az alábbiakban nem is szándékozom megvédeni őt Győri György ellenében, csupán olvasóinkat szeretném tájékoztatni arról, hogy *valójában* miről is beszelt a pszichológus abban a nyilatkozatban, amivel a fenti cikk szerzője „nem ért egyet”. Mert hogy Győri György ezúttal önkényesen olvasott, egy általa félreolvasott és eszkábált nézetet vitatkozik — s nem a nyilatkozattal. Vitáirásában például nem vesz tudomást a kiindulópontokról, amit pedig V. Binét Agnes nyilatkozata elején határozottan és világosan így fogalmaz meg: „Pszichológusok, haladó szellemű pedagógusok, szociológusok, régóta és egyre gyakrabban teszik szöve a széles nyilvánosság előtt is, hogy milyen kedvezőtlen, sőt, káros, hogy az iskola, a tanterv, a tanítás mennyiség- és teljesítményközpontú — már a kezdetektől. Sokan vannak, akik a gyorsuló idő, a tudományos, technikai forradalom követelményeivel próbálják ezt ma-

gyarázni, igazolni. Szerintük minél előbb és minél több alapismeret kell a gyerekekbe szinte belesulykolni. Így készítve elő őket arra, hogy később majd a sok új tudományos eredményt befogadják. A minél előbb, minél többet sajnos világszerte gyakorlattá vált.”

Egy kedvezőnek egyáltalán nem mondható jelenségről beszélt tehát V. Binét Agnes, a különféle kutatások eredményeit értékelve arra a következtetésre jut, hogy e *szette* nem hoz maradandó eredményt, hogy a libatömesre emlékeztető tanítási módszer a gyermeki érdeklődés elapadásához, csomórhöz vezet. A mind általánosabbá váló teljesítményközpontú iskola V. Binét Agnes szerint káros. Ezzel a megállapítással lehet egyetértetni, s természetesen lehet vele vitatkozni. Egyet viszont nem lehet (vagyis hogy lehet, de nem illdmos): nagyvonalúan elslkani e fölött az alapkérdés fölött.

LELKE RAJTA Győri Györgynek, hogy nem hisz a „bármilyen ragyogó lélektani érveknek”, azonban ez még nem jogosítja fel őt arra, hogy ezeket az érveket — ha vitatkozni valójában velük — említés nélkül hagyja, vagy félremagyarázza. Itt van mindjárt a kiránduláspélda. Ha a vitacikk szerzője azzal vitatkozik, amit V. Binét Agnes mond, akkor legfeljebb nem ad nekik igazat, így viszont idéznem kell a nyilatkozat hiteles szövegét: „De ha azért viszi a gyermeket kirándulni — mármint a biológiában jártas apa —, mert az *kedvező biológiai és elhatározta, hogy most megtanítja neki az iskolai anyagot, nos, ha van egy ilyen hátsó gondolata, akkor a kirándulás és a szülő-gyermek kapcsolat máris elveszti hitelét, eredendő természetességét.*

Másutt azt írja Győri György: „Képtelen gondolat, hogy ilyenkor se álljunk mellé” — mármint a gyerekek, ha az elakad a tanulásban. Csakhogy V. Binét Agnes nem ezt gondolja, azt mondja ugyanis, hogy „a szülő-gyermek kapcsolat meg egy kis tanítást is elbírt”. Viszont határozottan állítja, hogy „a gyereket saját erejéből sajátítsa el, amit megtanul, saját erőforrásainak, képességeinek latbavetésével, mert csak így lesz a tudás igazán az övé és csak így élheti meg,

hogy a siker vagy kudarc örömei. Itt most ő a felelős, nem pedig egy másik ember. Ezt az erkölcsi nevelés alapját jelentő felelősségtudatot ki-kezdi, ha a tanulás rossz értelemben keveredik a játékkal, és kikezdi a szülői kényszer is.”

MÁSROL BESZÉL hát V. Binét Agnes, mint amire Győri György szülői és nagyapai minőségében felszisszen. Minden bizonnyal a szülői-nagyapai érzékenység emeltette ki összefüggéseiből a fenti cikk szerzőjével V. Binét Agnes állítását, bizonyára ezért hagyta figyelmen kívül a pszichológus azon érveit, miszerint a szülői és a tanári szerep eltér egymástól, s ha a szülő a legjobb szándéktól vezéreltetve megpróbálja átvenni, avagy pótolni a tanár feladatait — saját, nagyon fontos, szülői hatását gyengíti. Ismét egy idézet a nyilatkozatból: „Ahhoz, hogy egy *indulatvezérelt állapot* vagy *történet* meg tudja járni a maga kerülő útját és mint *eredeti gondolat* vagy *mint érdektudás* új célba érjen, bizonyos optimális távolságnak kell lennie az adó és a kapó fél között. Nevezük az *egy-szerűség kedvéért az egyiket tanárnak, a másikat tanítványnak*. Ez a távolság sem túl nagy, sem túl kicsi nem lehet.”

Sokat idéztem V. Binét Agnestől, hogy kiderüljön: éppen az ellenkezője történik annak, amit Győri György „hinni szeretne”, vagyis hogy: a „rossz feszültségeket keltő tanítási és gyakorlati módok” nem éppen kihalóban vannak az iskolákban és a családokban. Gondolom, ebből a nézetkülönségből fakad a fenti írás szerzőjének mostani félreolvasása is, mert ugyanígy olvasta már az először 1956-ban megjelent *Gyurka számolni tanul* című könyvet is. Lehet ugyan, hogy Győri György más sugallatot érez, ám elegendő egyszer végigolvasni a könyvet, s kiderül, hogy V. Binét Agnes véleménye ebben az alapkérdésben nem változott: szerinte a tanulásban a legfontosabb és mellesleg a legeredményesebb módszer, ha azt az érdeklődés motiválja. S mert „ez az ideális állapot ma még nem jellemző az iskolákra”, V. Binét Agnes nyilatkozatában azt próbálta elfogadtatni, hogy legalább a szülők ne tanárkodjanak.

Murányi Gábor

Jogdíjak és könyvárak

A SZERZŐI jogvédelem időtartamának (nálunk 50 év) módosításáról nemrég vita folyt az *Elet és Irodalom*-ban. Köztudomású, hogy — az irodalom területére szorítva a kérdést — az író halálától számított bizonyos idő után (ennek méltányos megállapítása valóban fontos) műveit bárki megjelentetheti, a leszármazottak, jogutódok hozzájárulása nélkül, s jogdíj, honorárium sem illeti már meg őket.

Noha tudjuk, hogy a könyv növekvő önköltségének aránylag kis része írójának tisztelteti, azt várunk mégis, hogy a jogvédelem határidején már túlélt, „szabad” szerzők könyveinek árában, melyet jogdíj már nem terhel, ez a mínuszétel valamiképp megmutatkozzék. Előszörben irodalmunk klasszikusaira, régebben elhunyt legkiválóbb szépiroknak gondolunk. Ovodástól irodalomtudósig mindenki számára fontos, tehát a legáltalánosabb közművelődési érdek, hogy az ilyen művek minél olcsóbban jelenjenek meg, s hogy állandóan ott legyenek találhatók a könyvesboltok polcain.

Feltűnő mégis, hogy — bár a könyvárak megállapításában több szempont érvényesül — klasszikusaink műveit és „szellemi kasszükletit cikk”-nek számító mun-

kák általában megokolatlanul és károsan drágának tűnnek fel. Az elmúlt fél évszázad kiadott könyvek sorából említek néhány kirívó példát:

Móra Ferencnek a legifjabb olvasók nemzedékét gyönyörködtető és nevelő remeke, a *Kincskereső kis kódmon* (huszonötödik kiadásban!) 56 forintjába kerül az áldozatkész szülőnek. A diákság, sőt minden művelt felnőtt „kötelező” olvasmányának tekinthető regények sem maradnak el az árak versenyében. Jókai *Tengerszemű hölgye* 49, Mikszáth *Nosztalgia* 58 Ft-ért kapható. A külföldi klasszikusok ára még kevésbé csábító (rendszerint már többször megjelentek ugyanabban a fordításban): Flaubert *Bovarynéje* 60, Puskin *Annyeginja* 74, Proust *Guermantes-ek* 85, Tolstoj *Anna Karenina* 90, Dumas *Monte Cristo* (fűzve!) 220 Ft-os áron kerül forgalomba.

BÜSZKÉN emlegetjük virágzó verskultúránkat és kultuszunkat, de meghökken és kétkedni kezd a mozgalom jövőjében az a versbarát, aki nagy költoink műveit könyvespolcán akarja látni. Tóth Árpád köteté 72 forintba kerül. Ady összes költeményeinek ára 170 Ft-ra emelkedett, de akinek a borkötecs a fontos, már 510-ért is megveheti. (A sűrű

egymásutánban látható „Ady-összes” mellett viszont növelni elégé elhanyagolta a könyvkiadás.) Hogy Kosztolányi versei 90 Ft-ért kaphatók, mentheti az, hogy ő még „jogdíjas”, akárcsak József Attila, akinek összes verse 190 Ft-ba kerül. Igaz, kritikai kiadásban, de a könyvtárakon kívül szükségére van rá az irodalomkutatóknak, magyartanároknak és minden elmélyült versolvasónak.

A példaként említett könyvek árvesztése persze tudnak megokoló magyarázatot adni az illetékesek. Az is igaz, hogy klasszikus értékeinkhez meglopó olcsón is hozzá lehet jutni, szerény külsejű változatban. (A tőkés könyvpiac áraihoz és más árucikkekhez nem is

mérve a különbséget.) A statisztikák mégis a vásárlási kedv hanyulását tükrözik. Az igényesebb olvasók dragallják az izlésüknek megfelelő, tetszősebb küllemű könyveket, s furcsállják a klasszikusok terhére mutatkozó aránytalanságot.

Ezt a helyzetképet igazolja dr. Tarnóc Márton, a Kiadói Főigazgatóság vezetője, a könyvkiadás problémáiról szóló tanulmányában (*Társadalmi Szemle* 1984/9.): „Feladatunk, hogy a könyvek árainak megállapításánál az eddigieknél rugalmasabbak, körültekintőbbek legyünk... Jobban kell differenciálnunk az árakat a művek értéke, társadalmi hasznossága szerint.”

Kovalovszky Miklós

Egy új ballada régisége?

A „BÁROLÁNY ÉS JUHÁSZ” ballada forrásának Beck Zoltán a Magyar Nemzet november 16-i számában Apor Péter egy történetét teszi meg, amit különben én is ismerek. Miért nem vonta meg ugyanazt a következtetést belőle? Mert ellene szól 1. az elterjedés, 2. a forma, 3. a dallam, 4. a stílus, 5. a ballada-témák logikája.

1. Az elterjedés adatai könyvem lezárásakor a következők voltak: magyarországi, vagy legalább is Erdélyen kívüli területekről 250 változat gyűlt össze, Erdélyből 12. Aki valamit is tud balladáinkról, tudja, hogy régi balladáink legnagyobb tömegben és legtöbbször Erdélyben (és részben Moldvában) maradtak fenn. Legtöbbjük kizárólag Erdélyben. Ha tehát egy Erdélyben megtörtént esetről Erdélyben született ballada, és az olyan népszerű lesz, hogy elterjed egész Magyarországon olyan arányban, mint a számok mutatják, akkor annak Erdélyben megégszerezni annyi változatának kellene lennie. A *Három Árvai* például, amely ritka példája a Magyarországon is nagy tömegben fennmaradt, régi balladának, magyarországi területekről 71, többnyire vázlatos variánsban került elő, Erdélyből és Moldvából viszont 105, többnyire teljes változatban. Pedig ez a francia eredetű ballada valószínűleg nem is Erdélyben keletkezett. A *Bárolány és juhász* 12 erdélyi változata is újabban keletkezett magyarországi példák nyomán, mert Krizánál még nyoma sincs, a Kisfaludy Társaság sorozatából is hiányzik, sőt még Bartók és Kodály székegy gyűjtéséből is.

2. Formája az a 11 szótagos sorokból épülő versszak, amit egyetlen régi balladánkban sem találunk, annál jellemzőbb a XIX. század második felében kialakult új népdalstílusra és az ugyancsak XIX. századi új balladákra. Betéjtörténetekre. A régi balladák kizárólag 6, 12 és 8 szótagos sorokból épülnek, vagy egy-egy ritka, idegen dallam komplikált, egyedi versszak-formájára. Olyankor azonban az ilyen dallam egyetlen balladához, vagy változathoz kapcsolódik.

3. Legelterjedtebb két dallama egyáltalán nem tartozik a régi népdalok sorába, s ha nem is új stílusú, de azok ritmikájához, hangulatához igen közel áll. Többi dallama pedig vagy új stílusú dal, vagy valami módosított.

4. A ballada nyelvét, veresését, stílusát, egy világ választja el a régi, klasszikus, erdélyi balladától. De teljesen összeköti a kétség-telenül XIX. századi új balladával. A képzőművészetben az ismeretlen szerzői alkotásokat pusztán stílusuk alapján kapcsolják korhoz, iskolához. Ott ez az egyetlen érv elég volna az alkotás korának megállapításához.

5. Egy főúri lány megszökök az esküvő elől, és férjhez megy egy oláh pásztor-

hoz; vele él. Bátyja később találkozik vele, hívja vissza, hogy semmi bántódása nem lesz, de a lány nem hagyja ott a pászort. A főúri család később befogadja a lány pászortól született gyermekét, fölemeli a nemesebb köze, és jószágot ad neki. Ez a történet volna azonos azzal, ahol a báró felakasztja a lányával szeretője juhászát, s a ballada legmegragadóbb részlete az akasztófán kivégzett pásztor, akinek „Fűjja a szél gyölcs ingét, gyölcs gatyáját. Mért szerette Szedri báró leányát!” Ez nyilván nemcsak a balladában megoldás, hanem — ha túlzott is —, a szokottabb végét fogalmazza meg az ilyen szerelmeknek, amelyek nyilván máshol is megtörténtek, többnyire titokban, de ha kiderültek, inkább valami büntetéssel végződtek, ami erősebben bizonyára a szegényen csattant, s nem olyan happy-enddel, mint Apor története. Az ugyanis egészen kivételes, egyedi eset. S éppen ezért nem is alkalmas balladának.

A NÉP ugyanis mindig a társadalmilag jellemzőt dolgozza fel balladában, még ha túlozva is: azt a valóságot, amiről ítéletet akar mondani. A *Bárolány és juhász* azt a megoldást választja, ami a valóságban is gyakoribb és a balladában is szokottabb. Vagyis semmi sem indokolja, hogy pont abból az egy följegyzett szerelmi történetből kellett a népnek ötletet kapnia egy ilyen balladára. Még a furulyaszót hallgató lány sem olyan különleges motívum, ami csak ott és itt fordulhat elő. Ez annyira jellegzetes vonása a pásztori életnek, s a vidéki kastélyokban annyiszor hallhatták az esténként hazafelé tartó nyáj mellett furulyázó pászort, hogy ez is inkább tipikus vonás, semmint egyedi, egy-szerű ötlet.

Ha tehát valamit biztosnak tarthatunk egy folklóralkotás kérdésében, ahol nincs szerző, megjelenési év-szám, adat, csak mérlegelés és következtetés lehetséges, akkor a „Bárolány és juhász” ballada nem a XVII. században keletkezett, hanem a XIX. század közepe táján, nem Erdélyben, hanem valahol Magyarországon (talán a Dunántúli), és semmi kapcsolatban sincs Apor Péter történetével.

Vargyas Lajos

AZ ÚJ NEMZETI SZÍNHÁZÉRT

A pénzügyi csekkészlettel
218-98 220-546-621.

Felvilágosítás
a pénzbefizetésekkel
kapcsolatban:
a 366-330-as
telefonszámon.

A védnökség tükarságának
telefonszáma:
114-480.